

ՄԱՐԹԱ ՄԵԼԻՔՍԵԹՅԱՆ

ՀՀ ոստիկանության Երևան քաղաքի վարչության Արաբկիրի բաժնի ավագ իրավախորհրդատու, ոստիկանության մայոր, Հայ-ռուսական (սլավոնական) համալսարանի իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության իրավունքի ամբիոնի հայցորդ

ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՐԵՒԱՅԻՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵԼՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՉԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ընտանիքը հասարակության զարգացման փուլերում սոցիալական կառուցվածքի անհրաժեշտ տարրն է հանդիսացել: Ընտանիքը ցանկացած քաղաքակրթության գոյատևման անհրաժեշտ պայմանն է, պետականության առաջնային հիմքը: Այս կապակցությամբ ընտանիքի պաշտպանությունը իրավունքի տարբեր ճյուղերի նորմերով պայմանավորված է ոչ միայն մասնավոր անձանց շահերով, այլ նաև պետության ընդհանուր շահերով: Ընդ որում, օրենսդիր խնդիրը միտված է ոչ թե առանձին անձի որևէ շահի ապահովմանը, այլ ընտանիքի՝ որպես կարևորագույն սոցիալական ինստիտուտի, ձևավորման, նրա կայուն զարգացման ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունների պաշտպանությունն է:

Համաձայն 1989թ. «Երեխաների իրավունքների մասին» կոնվենցիայի՝ ցանկացած անչափահաս օժտված է մի շարք իրավունքներով և ազատություններով, այդ թվում՝ ծնողների կողմից դաստիարակման և խնամքի իրավունքով: Ինչպես արդարացի նշում է Ա.Մ. Նեչաևան ընտանիքը երեխայի բնական միջավայրն է, որտեղ դրվում են մարդու հոգևոր և ֆիզիկական առողջության զարգացման նախադրյալները: Ընտանիքում են ձևավորվում երեխայի ֆիզիկական և հոգևոր կարողությունները, իրավական դաստիարակության հիմքերը¹:

Ժամանակակից հասարակական կյանքի իրողությունները ցույց են տալիս, որ, որպես կանոն, ծնողները լիարժեք կատարում են իրենց երեխայի դաստիարակության պարտականությունները, հոգ են տանում նրանց ֆիզիկական դաստիարակության, հոգևոր աշխարհի զարգացման, պատշաճ կրթության ապահովման, իրավական և դաստիարակության այլ խնդիրներով: Դրանց կողքին, ցավով պետք է շեշտել, որ մեր հասարակությունը ձերբազատված չէ այնպիսի ծնողներից, որոնք անտարբեր են իրենց երեխաների ճակատագրի

հանդեպ, նրանց համար չեն ապահովում մինիմալ պայմաններ ֆիզիկական և հոգևոր զարգացման, հասարակության լիիրավ անդամ ձևավորելու համար: Բացի թվարկածից, գոյություն ունեն ծնողներ, որոնք զուրկ են ծնողական զգացմունքներից, մտագոհված չեն իրենց երեխաների ճակատագրով և հաճախ շահագործում են նրանց աշխատանքը, ներգրավում հանցագործության և հակահասարակական այլ արարքների կատարման մեջ:

Ընտանիքում երեխայի լիիրավ ապրելու և պատշաճ դաստիարակման իրավունքը կարգավորվում և պաշտպանվում է ոչ միայն ազգային օրենսդրությամբ, այլև միջազգային պայմանագրերով: Դաստիարակման գործընթացը սկսվում է երեխայի ծնվելու պահից և շարունակվում է երկար տարիներ: Ընտանիքում «երեխան ձեռք է բերում սոցիալական շփման առաջնային հմտությունները, ձևավորվում են բնավորության հիմնական գծերը, որոնք մեծ մասամբ որոշում են նրա հետագա ճակատագիրը»: Ծնողների և այլ անձանց կողմից երեխաների դաստիարակության պարտականությունները չկատարելու արդյունքում «դժվարանում է երեխայի բնականոն զարգացումը, մեծանում է նյարդահոգեբանական խանգարումների վտանգը»: Ընտանիքում կոնֆլիկտային մթնոլորտի պայմաններում երեխաների մոտ միայնակության և հուզական օտարման զգացում է առաջանում, ինչը դեռահասների մոտ հոգեկան խանգարումների պատճառ կարող է հանդիսանալ²:

Ժամանակակից հասարակության թերևս ամենաանպաշտպան զանգվածը երեխաներն են, որոնց իրավունքների և շահերի պաշտպանությունը հանդիսանում է ՀՀ Սահմանադրության գերակա սկզբունքներից մեկը: Սահմանադրության 36-րդ հոդվածն ուղղակի սահմանում է ծնողների պարտականությունը՝ հոգ տանել իրենց երեխաների դաստիարակության, առողջության, լիարժեք ու ներդաշնակ զարգացման և կրթության համար:

www.lawinstitute.am

Ծնողական պարտականությունները չկատարելու, դրանք ոչ պատշաճ կատարելու համար ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված է իրավական պատասխանատվություն:

Հայաստանի Հանրապետությունում երեխաների դաստիարակության հարցերը կարգավորվում են նախ և առաջ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքով, որի 41-րդ հոդվածի համաձայն՝

• յուրաքանչյուր երեխա ունի ընտանիքում ապրելու և դաստիարակվելու (որքան դա հնարավոր է), իր ծնողներին ճանաչելու, նրանց հոգատարությանն արժանանալու, նրանց հետ համատեղ ապրելու իրավունք, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա կարող է հակասել նրա շահերին,

• երեխան ունի նաև իր ծնողներից դաստիարակություն ստանալու, իր շահերի ապահովության, համակողմանի զարգացման, իր մարդկային արժանապատվությունը հարգելու, ինչպես նաև ֆիզիկական, մտավոր, հոգևոր լիարժեք զարգացման համար անհրաժեշտ կենսապայմաններ ունենալու իրավունք:

Օրենսգրքում ամրագրված է այն սկզբունքը, համաձայն որի՝ ծնողական իրավունքները չեն կարող իրականացվել երեխաների շահերին հակառակ: Երեխաների շահերի ապահովումը պետք է լինի ծնողների հիմնական հոգածության առարկան: Ծնողական իրավունքներն իրականացնելիս նրանք իրավունք չունեն վնաս պատճառելու երեխաների ֆիզիկական և հոգեկան առողջությանը, նրանց բարոյական զարգացմանը: Երեխաների դաստիարակության եղանակները պետք է բացառեն նրանց նկատմամբ քամահրական, դաժան, կոպիտ, մարդկային արժանապատվությունը նսեմացնող վերաբերմունքը, վիրավորանքը կամ շահագործումը (ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 53-րդ հոդված): Այս դեպքում ծնողների նկատմամբ կիրառվում է ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքով նախատեսված պատասխանատվության միջոցները, մասնավորապես՝ ծնողական իրավունքների զրկելը (ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 59-րդ հոդված), ծնողական իրավունքների սահմանափակումը (ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 63-րդ հոդված):

Ծնողների կամ նրանց փոխարինող անձանց կողմից անչափահաս երեխաների դաստիարակության և ուսուցման պարտականությունները չարամտորեն չկատարելը, անչափահասների կողմից թմրամիջոցներ օգտագործելն առանց բժշկի նշանակման կամ նրանց կողմից այլ իրավախախտումներ կատարելը, հասարակական վայրերում մինչև տասնվեց տարեկան դեռահասների հարբած վիճակում երևալը, ինչպես նաև նրանց կողմից ոգե-

լից խմիչքներ օգտագործելը առաջացնում է ծնողների և նրանց փոխարինող անձանց վարչական պատասխանատվություն:

Բացի ծնողներից, դաստիարակչական ֆունկցիաներով օժտված են նաև անչափահասների համար տարբեր մասնագիտացված հիմնարկությունների աշխատակիցները (նախակրթական համալիրների, միջնակարգ դպրոցների աշխատակիցները և այլն), որոնք տվյալ պարտականությունները կատարում են՝ ելնելով իրենց կանոնադրական ու ծառայողական պարտականություններից: Վերջին տասնամյակում նշված հիմնարկությունների անձնակազմերի կողմից անչափահասների դաստիարակության պարտականությունները չկատարելու և վերջիններիս նկատմամբ դաժան վերաբերմունքի դեպքեր են արձանագրվել³:

Երեխաների դաստիարակության պարտականությունների կատարումը կարգավորվում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով, համաձայն որի՝ խնամակալները և հոգաբարձուները պարտավոր են հոգալ իրենց խնամարկյալների ապրուստը, ապահովել նրանց խնամքն ու բուժումը, կրթությունը և դաստիարակությունը, պաշտպանել նրանց իրավունքներն ու շահերը (38-րդ հոդված):

Երեխայի դաստիարակությանը վերաբերվող օրենսդրական պահանջների ապահովման երաշխիքներից մեկը ՀՀ քրեական օրենսգրքով երեխայի դաստիարակության պարտականությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու համար քրեական պատասխանատվության սահմանումն է (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 170-րդ հոդված). մասնավորապես պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի հիսնապատիկից հարյուրապատիկի չափով, կամ ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը երկու տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

Չնայած նրան, որ նշված հանցակազմը ՀՀ քրեական օրենսդրության մեջ նորամուծություն է (2003թ.), քրեաիրավական վիճակագրության տվյալները վկայում են, որ տվյալ հանցագործության դինամիկան զրոյական է, քանի որ համաձայն ՀՀ ոստիկանության ինֆորմացիոն կենտրոնի տվյալների՝ 2003թ-ից առ այսօր ՀՀ քրեական օրենսգրքի 170-րդ հոդվածով քրեական գործի հարուցման դեպքեր չեն արձանագրվել:

Ակնհայտ է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում նշված բնույթի գրանցված հանցագոր-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ծությունների ցուցանիշները չեն արտահայտում այդ հանցագործությունների իրական պատկերը, քանի որ այս բնույթի հանցագործություններն ունեն լատենտայնության բարձր մակարդակ, ինչը պայմանավորված է նրանով, որ այդ հանցագործություններից տուժածները անչափահասներ են, որոնք կամ չեն գիտակցում իրենց նկատմամբ կատարված գործողությունների հանցավոր բնույթը, կամ իրենք իսկ շահագրգիռ են, որպեսզի չբացահայտվեն համապատասխան դեպքերը:

ՌԴ քրեական օրենսգրքում համանման հոդվածի գոյությունը ոչ միայն դարձել է գործող, այլ նաև հաճախակի են անձինք ենթարկվում քրեական պատասխանատվության: Այսպես, 1997թ. Ռուսաստանում գրանցվել է այս տեսակի 1313 հանցագործություն, 1999թ.-ին՝ 2116⁴:

Մեր կարծիքով, համանման արարքները տարածված են նաև մեր հանրապետությունում, ինչի վկայությունն են անչափահասների կողմից կատարվող արձանագրված հանցագործությունների դեպքերը (2012թ. ընթացքում Երևան քաղաքում կատարվել է 202 հանցագործություն՝ 2011թ. 179-ի դիմաց, այսինքն՝ հանցագործությունների թիվը 23 դեպքով աճել է):

Նշված հոդվածի դիսպոզիցիան հստակ ընկալելու նպատակով անդրադառնանք «դաստիարակություն» հասկացությանը: Մեր կարծիքով, «դաստիարակությունը» կայանում է հետևյալում.

1. անչափահասի առողջության ապահովումը, ինչը նրա լիարժեք և բազմակողմանի զարգացման կարևորագույն նախադրյալ է հանդիսանում, քանի որ ՀՀ Սահմանադրության 38-րդ հոդվածը սահմանում է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի օրենքով սահմանված եղանակներով բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունք: Առողջապահության բոլոր հաստատություններում մինչև 7 տարեկան երեխաները բժշկական օգնություն ստանում են անվճար հիմունքներով: Երեխայի առողջ աճը ապահովելու նպատակով ծնողները և այն անձինք, որոնց վրա դրված է երեխային դաստիարակելու պարտականությունը, պարտավոր են նրան ապահովել սննդով, բարենպաստ պայմաններ ստեղծել կենցաղի և հանգստի համար,

2. դաստիարակության բաղկացուցիչ մասն է կազմում կրթությունը: ՀՀ Սահմանադրության 39-րդ հոդվածը սահմանում է կրթություն ստանալու իրավունքը, միաժամանակ ամրագրում է հիմնական ընդհանուր կրթության պարտադիր լինելը: Երեխաների դաստիարակությանն ու կրթությանը վերաբերող բոլոր հարցերը ծնողները լուծում են

փոխադարձ համաձայնությամբ՝ ելնելով երեխաների շահերից և հաշվի առնելով տասը տարին լրացած երեխայի կարծիքը:

Ծնողի կամ նրանց փոխարինող անձանց պարտականությունները ունեն մի շարք առանձնահատկություններ, որոնք են.

- ծնողները սեփական երեխաների նկատմամբ ունեն հավասար իրավունքներ և կրում են հավասար պարտականություններ,

- ծնողական պարտականությունները ժամանակի մեջ սահմանափակ են: Դրանք ավարտվում են երեխայի չափահաս դառնալուն պես, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ծնողները պարտավոր են իրենց անաշխատունակ չափահաս երեխաների մասին հոգ տանել (ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 73-րդ հոդված),

- ծնողների պարտականությունների իրականացումը պետք է պահպանի երեխայի շահերի գերակայությունը,

- ծնողները բոլոր այլ անձանց հանդեպ ունեն իրենց երեխաներին դաստիարակելու նախապատվության իրավունք:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 170-րդ հոդվածի համաձայն՝ հանցագործության օբյեկտ են հանդիսանում երեխայի դաստիարակության և խնամքի իրավունքը ապահովող հասարակական հարաբերությունները: Վերլուծելով քրեաիրավական նորմի բովանդակությունը՝ գալիս ենք այն եզրահանգման, որ երեխայի դաստիարակության պարտականությունների չկատարումը կամ ոչ պատշաճ կատարումը արդեն իսկ քրեորեն պատժելի արարք է: Ստացվում է, որ մենք կարող ենք պատասխանատվության ենթարկել, օրինակ, ծնողին, որը երեխայի հետ համատեղ չի բնակվում և բացարձակապես չի մասնակցում նրա դաստիարակությանը, անգամ եթե երեխան դաստիարակվում և խնամք է ստանում մյուս ծնողի կամ այլ անձանց կողմից: Հանցագործության որակման համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է հաստատել տուժողի՝ անչափահաս երեխայի մեղադրյալից կախվածությունն ու անմիջական կապը: Այն կարող է արտահայտվել նրանում, որ հանցագործության սուբյեկտը և երեխան միասին են բնակվում, հանցագործության սուբյեկտը հանդիսանում է երեխայի միակ խնամակալն ու դաստիարակը, հանցագործության սուբյեկտն ու երեխան մշտապես փոխադարձ կապի մեջ են գտնվում միմյանց հետ: Ամեն դեպքում, այդ կապը պետք է շարունակական բնույթ կրի, որպեսզի այդ ժամանակահատվածում որոշվի մեղադրյալի ու երեխայի միջև եղած կապի բնույթը, այդ կապի բա-

ցասական ազդեցությունը, երեխայի զարգացմանը չնպաստելը, նրա նկատմամբ հոգ չտանելը, նրան սննդով, հագուստով չապահովելը, առողջ միջավայր չստեղծելը, ընտանեկան ջերմություն չտալը և այլ բազում հանգամանքներ:

Քրեական օրենսգրքի 170-րդ հոդվածի չկիրառումը պայմանավորված է նաև հետևյալ հանգամանքով. համեմատական ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 170-րդ հոդվածի բովանդակությունը (արարքի օբյեկտիվ կողմը) կարծես թե կրկնում է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի բովանդակությունը: Վերջինս ուղղակի նշում է, որ ծնողների կամ նրանց փոխարինող անձանց կողմից անչափահաս երեխաների դաստիարակության և ուսուցման պարտականությունները չարամտորեն չկատարելը, անչափահասների կողմից թմրամիջոցներ օգտագործելն առանց բժշկի նշանակման կամ նրանց կողմից այլ իրավախախտումներ կատարելը առաջացնում են տուգանքի նշանակում ծնողների կամ նրանց փոխարինող անձանց նկատմամբ՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի երեսնապատիկի չափով: Նույն հոդվածի 2-րդ մասը վարչական պատասխանատվություն է սահմանում ծնողների կամ նրանց փոխարինող անձանց համար՝ հասարակական վայրերում մինչև տասնվեց տարեկան դեռահասների հարբած վիճակում երևալու, ինչպես նաև նրանց կողմից ոգելից խմիչքներ օգտագործելու համար, որն առաջացնում է տուգանքի նշանակում՝ աշխատավարձի քառասնապատիկի չափով:

Այստեղ խնդիրը կայանում է նրանում, որ երկու օրենսգրքերը արարքի բնորոշումը տալով, չեն հստակեցրել այն տարբերիչ հատկանիշները, որոնք հիմք կհանդիսանան մեկ դեպքում անչափահաս երեխաների դաստիարակության և ուսուցման պարտավորությունները չկատարելը համարելու քրեորեն պատժելի արարք, իսկ երկրորդ դեպքում՝ այդ արարքը զնահատելու որպես վարչական զանցանք:

Համաձայն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 170-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ նույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարքը պետք է զուգորդվի անչափահասի նկատմամբ դաժան վերաբերմունքով: Մեր կարծիքով, դաժան վերաբերմունքը անողորմ, անգութ, անխիղճ վերաբերմունքն է 18 տարին չլրացած անձի նկատմամբ: Վերաբերմունքը ինչ-որ բանի նկատմամբ ենթադրում է արարքների ամբողջ

չականություն, որոնք կարող են արտահայտվել ինչպես գործողությամբ, այնպես էլ անգործությամբ: Արարքների այսպիսի համակարգը արտացոլում է սուբյեկտի դրսևորած վարքը, որը բնութագրվում է դաստիարակության պարտականությունները չկատարելով:

Հանցագործության օբյեկտիվ կողմը բաղկացած է երկակի արարքների ամբողջականությունից. երեխային դաստիարակելու պարտականությունը չկատարելուց և այդ պարտականությունների կատարման նկատմամբ դրսևորած անգործությունից, իսկ նշված պարտականության ոչ պատշաճ կատարումը արդեն որոշակի գործողության կատարում է ներկայացնում, որը ոչ միայն բավարար չէ, այլ իր բովանդակությամբ և դրսևորման ձևով բացասաբար է անդրադառնում անչափահասի հոգևոր աշխարհի ձևավորման վրա, չի ապահովում նրա ֆիզիկական հարմունիկ զարգացումը, չի բավարարում նրա զարգացմանը՝ կյանքի մարտահրավերները ընկալելու, դրանց հաղթահարման ելքերը գտնելու և հաղթահարելու համար: «Պարտականությունների չկատարումը» միաժամանակ ենթադրում է դաստիարակչական գործընթացին ոչ լիարժեք մասնակցություն, ինչպես նաև դաստիարակելու պարտականությունների մասնակի կատարումը ծնողի կամ այն անձի կողմից, ում վրա դրված է երեխայի դաստիարակության պարտականությունը. կամ մանկավարժի կամ ուսումնական, բուժական կամ դաստիարակչական հաստատության այլ աշխատողների կողմից, ինչպես նաև նշված գործողությունները ինչ-որ չափով կատարելը՝ զուգորդված երեխայի նկատմամբ դաժան վերաբերմունքով: «Չկատարումը» իրենից ներկայացնում է անչափահասին դաստիարակելու գործողությունների չկատարումը, այն միջոցների չձեռնարկումը, որոնց կատարման պարտականությունը ստանձնել էր անձը: Երեխայի դաստիարակության պարտականությունների ոչ պատշաճ կատարումը ծնողների կամ նրանց հավասարեցված անձանց ձևական, աղճատված, հաճախ կանխամտածված թերի իրականացումն է:

Երեխային դաստիարակելու պարտականությունների չկատարումը, որը զուգորդված է անչափահասի նկատմամբ դաժան վերաբերմունքով, կազմում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 170-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ որպես որակյալ դարձնող հանգամանքի բովանդակությունը:

Գ. Ելիսեևը նշում է, որ «դաժան վերաբերմունքը» երեխաների նկատմամբ ֆիզիկական բռնությունն է, ֆիզիկական պատիժը, սեքսուալ բռ-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

նությունը, հոգեկան բռնությունը, երեխայի շահերի արհամարհումը⁵ : Կարծում ենք, որ «դաժան վերաբերմունք» հասկացության այս բացատրությունը ընդունելի չէ, քանի որ քրեական իրավունքի դրույթներից ելնելով՝ ֆիզիկական բռնությունն ու ֆիզիկական պատիժը թերևս միևնույն հասկացությունն են, սակայն սեքսուալ բռնությունը ինքնուրույն գնահատականի արժանի հանգամանք է, քանի որ դրա համար քրեական օրենսդրությունն այլ մոտեցում է դրսևորում՝ այդ արարքը նախատեսելով այլ հողվածում, սահմանելով դրա համար համապատասխան պատժատեսակ և պատժաչափ:

Կարծում ենք, որ նպատակահարմար է 170-րդ հողվածը համալրել մեկ այլ որակյալ դարձնող նորմով, մասնավորապես՝ երկու և ավելի անչափահասների նկատմամբ վերլուծվող հանցագործության կատարման դեպքում սահմանելով խիստ պատիժ:

Հարկ է նշել նաև այն, որ հատկապես մեծ է այն արարքների հանրային վտանգավորության աստիճանը, որոնք ուղղված են ակնհայտ անօգնական վիճակում գտնվող անչափահասների դաստիարակության պարտականությունները չկատարելուն: Դրանց թվին պատկանում են այն անձինք, ովքեր ունեն հոգեկան տկարամտություն կամ հոգեկան խանգարումներ, ինչի արդյունքում վերջիններս օբյեկտիվորեն գրկված են ճիշտ ընկալելու իրենց հետ կատարվածը: Այս հանգամանքներից նպատակահարմար ենք գտնում հաշվի առնել որպես տվյալ հանցակազմը որակյալ դարձնող հատկանիշ:

Այս հանցագործության սուբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է դիտավորությամբ: Դիտավորության բովանդակությունը կազմում է մեղավորի կողմից անչափահասի դաստիարակման պարտականությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման և նրա նկատմամբ դաժան վերաբերմունքի հանրային վտանգավորության գիտակցումը: Առանձին գիտնականների պնդումները, թե տվյալ հանցագործությունը կարող է անգուշությամբ կատարվել, մեր կարծիքով, անհիմն են, քանի որ երեխային դաստիարակելու պարտականությունը չկատարելը կարող է առկա լինել միայն անուղղակի դիտավորությամբ:

Հանցագործության սուբյեկտները հատուկ են. դրանք անչափահասների դաստիարակման համար պատասխանատու անձինք են: Անչափահասին դաստիարակելու պարտականությունը դրված է ծնողների (ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 51-րդ հողված), որդեգրողների (ՀՀ ընտանեկան օրենսգր-

քի 112-րդ հողվածի 1-ին մաս), խնամակալների (ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 134-րդ հողվածի 1-ին մաս), խնամատարների, մանկավարժների կամ ուսումնական, բուժական կամ դաստիարակչական հաստատության այլ աշխատողների վրա:

Անձին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 170-րդ հողվածով պատասխանատվության ենթարկելիս անհրաժեշտ է հաստատել այն հիմքը, որի համաձայն նա պարտավոր էր դաստիարակել երեխային, ինչպես նաև սահմանել նրա կողմից այդ պարտականությունը կատարելու սուբյեկտիվ հնարավորությունը: Այն, ինչպես հայտնի է, կախված է մի շարք գործոններից՝ անձի ֆիզիկական և հոգեկան հատկանիշներից, արարքի կատարման պահին նրա առողջական վիճակից, գիտելիքների մակարդակից, հոգևոր հարստությունից, դաստիարակության աստիճանից և այլն :

Մանկության պաշտպանության ոլորտում, հանցավորության դեմ պայքարում իրավապահ մարմինների կարևորագույն խնդիրն է անչափահասների դեմ ուղղված հանցագործությունների բացահայտումն ու կանխարգելումը: Կարևոր նշանակություն ունի պրոֆիլակտիկ աշխատանքը ինչպես անչափահասների, այդպես էլ նրանց ծնողների կամ վերջիններիս փոխարինող անձանց, մանկավարժական անձնակազմերի և բոլոր այն անձանց հետ, ում վստահված է անչափահասների դաստիարակությունը:

ՀՀ ոստիկանության՝ անչափահասների գործերով ստորաբաժանումներն իրենց ֆունկցիոնալ պարտականություններն իրականացնելիս առաջնորդվում են ՀՀ ՆԳՆ 08.08.1996թ. թիվ 633 հրամանով, որի 6.4 կետի համաձայն՝ անչափահասների ծնողներին կամ նրանց փոխարինող անձանց անչափահասների գործերով ստորաբաժանումը վերցնում է պրոֆիլակտիկ հաշվառման, ինչի հիմք հանդիսանում է երեխաների դաստիարակությամբ զբաղվելու պարտականություններից չարամտորեն խուսափելը և իրենց հակահասարակական վարքագծով անչափահասների կողմից իրավախախտումների կատարմանը նպաստելը:

Ներկայումս Երևան քաղաքի վարչությանը ենթակա ոստիկանության բաժինների՝ անչափահասների գործերով բաժանմունքներում պրոֆիլակտիկ քարտային հաշվառման մեջ գտնվում է թվով 6 ծնող, որոնց հետ մշտապես անհատական պրոֆիլակտիկ աշխատանքներ են իրականացվում: Սակայն, վերլուծելով ոստիկանության նշված ստորաբաժանումների կողմից այս ուղղությամբ իրականացվող աշխատանքները և ՀՀ ոստիկանության

www.lawinstitute.am

ինֆորմացիոն բաժնի կողմից տրամադրված տվյալները, գալիս ենք այն եզրահանգման, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 178-րդ հոդվածը բացարձակապես չի կիրառվել վերջին տասնամյակում, ուստի անհրաժեշտ է համապատասխան աշխատանքներ իրականացնել, որպեսզի նշված նորմը սկսի աշխատել և վարչական իրավախախտումներ թույլ տվող ծնողները կամ նրանց փոխարինող անձիք ենթարկվեն վարչական պատասխանատվության՝ նրանց կողմից թույլ տրվող նմանատիպ երևույթները բացառելու նպատակով, առավել ևս, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքը (224-րդ հոդվածը) սահմանում է 178-րդ հոդվածով ՀՀ ոստիկանության քննելու և վարչական տույժ նշանակելու իրավասությունը:

Կարևորվում է նաև պրոֆիլակտիկ աշխատանքների իրականացումը ընտանիքների հետ: Իրականում իրավապահ մարմինները չեն կարող բացահայտել ծնողների կողմից երեխային դաստիարակելու պարտականությունների չկատարման բոլոր դեպքերը: Հետևաբար, անհրաժեշտ է ուսումնական հաստատությունների (հանրակրթական դպրոցների, մանկապարտեզների, հատուկ ուսումնական հաստատությունների և այլն) անձնակազմերի հետ սերտ համագործակցություն հաստատել, ինչը հաճախ չի հաջողվում՝ ելնելով արդեն իսկ ձևավորված ազգային կարծրատիպից, թե իբր ոստիկանության հետ համագործակցությունը կարող է բացասաբար ազդել ուսումնական հաստատության հեղինակության վրա:

¹ Տե՛ս Нечаева А. М. Семейное право. Курс лекций. 2-е изд. - М., 2001. С. 155.

² Տե՛ս Кумановская А. Л. Права и обязанности родителей по воспитанию детей в семейном праве РФ. - Дис. канд. юрид. наук. - М., 2005. С.36.

³ Տե՛ս <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:E1xu4I4sWsAJ:7or.am/archives/15489>

⁴ Տե՛ս Пудовочкин Ю.Е. “Ответственность за преступления против несовершеннолетних”, СПб, 2002. С.185.

⁵ Տե՛ս Елисеев Д. Жестокое обращение с детьми как проблема современного общества//www.prof.msu.ru

⁶ Տե՛ս Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления, М., 1960. С.65.

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. ՀՀ քրեական օրենսգիրք:
2. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք:
3. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք:
4. Нечаева А. М. Семейное право. Курс лекций. 2-е изд. М., 2001 Кумановская А. Л. Права и обязанности родителей по воспитанию детей в семейном праве РФ. Дис. канд. юрид. наук. М., 2005.
5. Пудовочкин Ю.Е. “Ответственность за преступления против несовершеннолетних”. СПб, 2002.
6. Елисеев Д. Жестокое обращение с детьми как проблема современного общества//www.prof.msu.ru

РЕЗЮМЕ

Уголовная ответственность за неисполнение обязанностей по воспитанию несовершеннолетнего

В статье обсуждается проблема неисполнения обязанностей по воспитанию родителями или иными лицами, на которых возложены эти обязанности, а равно педагогом или другим работником образовательного, воспитательного, лечебного учреждения. Представлены статистические данные касательно возбуждения уголовных дел по ст.170 УК РА, сделаны соответствующие выводы и предложения по активизации работ, направленных на обнаружение признаков обсуждаемого состава преступления, а также совершенствования вышеуказанной нормы.

SUMMARY

Criminal liability for non-fulfillment of obligations of upbringing minors

This article discusses the problem of not performing by the parents or other responsible entities, such as teachers, officers of educational, child and patient care institutions, of the obligations of upbringing and educating the children. The article also reflects the statistical data on commencement of prosecution on the basis of Article 170 of Criminal Code of RA, makes conclusions and suggestions for revealing the components of the described crime, as well as the improvement of the mentioned Article.